

УДК 340.15

Козинець О.Г., к.і.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного права

Тищенко С.В., студент гр. ПД-171

Чернігівський національний технологічний університет

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Прошло багато років з часу створення держави у світі, але достеменно невідомо як вона виникла. У науці теорія держави і права існують різні теорії походження держави від найбільш реалістичних, які хоч і частково, але можуть бути підтверджені, до неймовірних.

Так, виникнення держави та права – це складний, суперечливий, довготривалий процес, пов'язаний із розвитком конкретних умов життя людей у певних історичних умовах, що відбувався під впливом релігійних, природно-кліматичних, техніко-економічних, демографічних, антропологічних, психологічних та інших чинників.

Саме тому, на наш погляд, проблема виникнення держави залишається дискусійною. По-перше, в основі цієї проблеми лежать різні історико-філософські погляди. По-друге, історична й етнографічна науки дають нові знання про причини походження держави.

У загальних рисах, ми можемо зазначити, що держава виникла внаслідок розкладання первісної общини, поступового виокремлення вождів та наближених до них членів племені, зосередження в їхніх руках управлінських функцій, ресурсів влади і соціальних привілеїв. Як свідчить історична наука, перші держави утворилися на території Стародавнього Сходу в к. IV – на поч. III тис. до н.е. на берегах та в долинах річок Ніл, Тигр і Євфрат, Янцзи та Хуанхе, Інд та Ганг.

Якими ж були основні передумови виникнення тогочасних держав?

На сьогодні в науці виділяють три основні передумови виникнення держави: економічні, соціальні та політичні.

Економічні полягають у трьох великих поділах праці:

1) виділення скотарства як відособленої сфери суспільної діяльності

(коштами обміну стала худоба, що набула функцію грошей);

2) відділення ремесла від землеробства (винахід ткацького верстата, оволодіння навичками обробки металів);

3) поява групи людей (купців), зайнятих тільки обміном (зосередження багатства в їхніх руках завдяки посередницькій місії).

Первісна людина займалася полюванням, рибальством, збирання плодів і коренів рослин. Тобто, вона присвоювала природні продукти собі, задля того, щоб виживати. Для цього, первісна людина використовувала примітивні знаряддя праці, що виготовлялися з природних ресурсів.

Первісні люди дотримувались двох правил: усе, що здобувалось, надходило до загального кошика і усе здатне перерозподілялося, щоб кожен отримав певну частку, що здобувалось.

З часом, з'являється можливість забезпечувати утримування великої групи людей, котрі спеціалізуються на виконанні значимих функцій для населення.

Склад первісного суспільства характеризується своїм поділом на роди та на племена. У них не було такого розуміння слова, як «індивід». Вони чудово розуміли, що нерозвинутість свідомості не дозволяє окремому роду, племені чи індивіду адекватно усвідомлювати ті можливості, котрі складаються у процесі розвитку.

Виникнення держави супроводжувалося переходом суспільства від одного типу господарювання – збирання, полювання, рибальства до іншого господарства – вироблення – скотарства і плужного землеробства.

Була родова община, котра поділялася на патріархальну сім'ю, де всі виступали власниками знарядь і продуктів праці. Спочатку була колективна власність, яка довго не проіснувала, а перейшла в групову, а потім у сімейну. Виникають територіальні утворення, які не збігаються з родоплемінною організацією.

Перехід від первісної влади до держави супроводжувався завоюванням одних племен іншими, котрі супроводжувалися зміцненням влади вождів.

Людина – істота суспільна і тому їй, займаючись виробничою діяльністю, приходиться мати справу не лише з засобами виробництва, а й вступати у стосунки з членами свого плем'я. Можна передбачити, що до землероба, скотаря, ремісника або торговця прийшло розуміння того, що їм вигідно мати безпечні умови праці.

Так, до політичних передумов державотворення належать: виникнення класів із різними інтересами, потреба в урегулюванні територіальних проблем, неможливість організованого функціонування соціуму в нових умовах, військово-територіальна експансія та завоювання одних народів іншими.

До соціальних передумов державотворення слід віднести: перехід народів до осілого способу життя, зростання кількості та щільності проживання населення, соціальна і майнова диференціація суспільства, посилення суперечностей з приводу майна, землі, власності, поступове ускладнення соціальної організації суспільства і потреба відповідного ускладнення механізму соціального регулювання.

Коли органи керування первісного суспільства не справлялися зі своєю роллю, то поступово на зміну їм почали формуватися органи державної влади, що взяли на себе всю відповідальність за безпеку людей, які знаходились у суспільстві. До регулювання внутрішніх відносин людської популяції додається необхідність регулюванням суспільних відносин із іншими сусідами співтовариства.

Існують також інші, другорядні передумови виникнення держави, зокрема:

1. Ідеологічні передумови. Панівною формою ідеології у первісну епоху була язичницька релігія, тобто поклоніння багатьом богам (богу вогню, вітру, сонця тощо). Поступово стала проводитися своєрідна ієрархія богів, тобто серед багатьох і різних богів став виділятися який-небудь один на роль головного бога. Згодом у різних регіонах земної кулі і в різний час виникає єдинобожжя. Справедливо вважається, що виникнення єдинобожжя в тих чи інших народностей є лакмусовим папірцем формування в них державності.

2. Психологічні передумови. Трансформація економічних умов призвела й до нового типу самосвідомості людини. На початковому етапі розвитку суспільства поступово людьми починають усвідомлюватися спільні інтереси. Одночасно виникає розуміння, що спільні інтереси не можуть бути реалізовані інакше як через діяльність централізованої структури, котра би координувала різні аспекти життя суспільства.

Отже, необхідно зазначити, що виникнення держави – це не стихійний процес. Воно стало результатом саморозвитку суспільства, яке мало свої внутрішні механізми і стимули розвитку, вимагало скоординованого направляючого впливу.

Так, держава є продуктом свідомої, колективної волі і діяльності людини, що відбиває її життєвий досвід і рівень соціального розвитку. Це природний, об'єктивно історичний процес, що відбувається під впливом ряду супутніх факторів, зокрема, зміна природно-кліматичних умов.

Однак, природно-кліматичні та інші обставини, що стимулюють спеціалізацію трудової діяльності, лише прискорили процес державотворення, стали умовою, але не послужили причинами її виникнення.

Список використаних джерел

1. Кашанина Т. В. Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы. Учебное пособие / Кашанина Т.В. - М.: Юристъ, 1999. - 335 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник / О. Ф. Скакун. – Х. : Еспада, 2006. – 776 с.
3. Цвік М.В., Петришин О.В. Загальна теорія держави і права. Підруч. для студ. вищ. навч. закл. - Х.: Право, 2009. - 572 с.